

A nemek közti egyenlőség megvalósítására törekvésről

Tartalom

Alapvetések	1
Jóllét, biztonság, fenntarthatóság – a nemek szempontjából	2
A biztonság nemi dimenziója az érintett szakpolitikák tükrében	4
A szociális szféra nemi sajátosságai	9
Javaslatunk	9

Alapvetések

Magyarország igen kedvezőtlen helyet foglal el a nemzetek rangsorában a nők és férfiak közti egyenlőt¹lenségek tekintetében. Az elmúlt 15 évben igen jelentős, 2006 óta szinte folyamatos a visszaesésünk a nemek közti egyenlőség állapotában. A Világgazdasági Fórum akkor adta első ízben adta közzé az egészség, az oktatás, a gazdaság és a politikai területén mutatkozó egyenlőtlenségeket mérő, ún. Global Gender Gap indexét, mely alapján a nemzetek rangsorában az 55. helyről 2010-reben 77.helyre érkeztünk el, míg jelenleg a 99. helyen állunk.

A nemek közti egyenlőség fogalma

A gender szó eredetileg a társadalmi nem fogalmával volt azonos, és a nőknek és férfiaknak - a változó - társadalomban betöltött, a mindenkori társadalomra jellemző lehetőségeit, a nemek hierarchikus viszonyrendszerének állapotát jelentette.

A nemek egyenlősége (angolul gender equality), mint fogalom tekintetében sok a szándékos vagy szándékolatlan félreértelmezés. Gyakori, hogy a nemek egyformaságának szorgalmazását, sőt a nemek eltörlésének szándékát kötik hozzá.

A **gender fogalmának identitáshoz** kötése szerte a világon egyre inkább általános tendencia, mely elfedi a nők és férfiak közötti egyenlőtlenségeket és azok felszámolásának igényét, marginalizálja mindazokat, akik a **nők alanyi jogon járó emberi jogaiért** lépnek fel. Valójában kezére játszik a retrográd, a hatalom koncentrációjának fenntartásában érdekelt, egymást támogató, hegemoniára törekvő vezetőknek, akik egymással szövetségre léptek a nemi identitások egyenlőségeként értelmezett gender equality elleni fellépésben, hiszen egyfelől így könnyebben bagatellizálhatják a nők hátrányait, lekicsinylésüket és érdemi - erőforrások feletti diszponálást jelentő - döntésekből való kirekesztésüket, a nőkkel szembeni méltánytalan bánásmódot, diszkriminációt és erőszakot, másfelől legitimnek láttatható a nők jogainak biológiai szerepükhöz, anyaságukhoz kötése, milyenségük, helyük és feladataik előírása.

Sokan éppen az anyaságból és a szexualitásból levezetve tekintik lehetetlennek azt, **amit a nemek egyenlőségére törekvés valójában jelent: hogy a nőknek és férfiaknak, fiú- és lánygyermeknek egyenlő jogai, esélyei és lehetőségei esélyei legyenek az élet minden területén személyes jóllétük és biztonságuk megteremtésére és megőrzésére, tehetségük kibontakoztatására, az érvényesülésre, illetve a hatalomhoz és befolyáshoz való hozzáférésre annak gyakorlására, szempontjaik figyelembevételére és szavuk hallatására.**

A nemek egyenlőségére törekvés a demokrácia fokmérője

A nemek egyenlősége **demokratikus alapérték**, s a mellette való elköteleződés a demokratikus törekvések és a létező demokráciák fokmérője szerte a világon. Azokban

- az országokban,
- struktúrákban, szervezetekben,
- közösségekben, családokban,

ahol a hatalom birtokosai elsődlegesen saját biztonságukat, hatalmuk bebiztosítását, növelését tartják szem előtt, egyformán jellemző

- a haza, a nemzet, az ideológia/vallás, az adott szervezet, közösség érdeke, a család, mint védendő érték zászlóra tűzése²

¹ [WEF GGGR 2021.pdf \(weforum.org\)](#)

² anélkül, hogy ezen értékeket önmagukban vitatnánk

- az ezen értékek kizárólagos képviselőjeként, biztonságuk letéteményeseként, megmentőként való fellépés,
- a belső és külső ellenségkép gyártás, az ellenállók ellehetetlenítése, büntetése, elszigetelése,
- a fenyegetés és fenyegetettségek fenntartása, és erre való hivatkozással
- az erőszak alkalmazása, illetve az erőszakszervezetek megerősítése,
- a tekintélyelvű irányítás, a hatalom és az intézményrendszer centralizációja (ahol a lojalitás az elsődleges szempont),
- a kollaboráció jutalmazása, saját klientúra létrehozása,
- a dezinformálás, a vélemény-nyilvánítás korlátozása, a média bekebelezése,
- a civil szervezetekkel, szerveződésekkel kapcsolatos gyanakvás, források megvonása, támadások
- az emberi és női jogok figyelmen kívül hagyása vagy nyílt korlátozása stb.

A hatalom valódi természete a krízishelyzetekben mutatkozik meg leginkább, a hatalom intézkedéseiben, gyakorlataiban és a rábízott források felhasználásában.

A nemek egyenlősége célkitűzésének felvállalását illetően Magyarországon nincs lényeges különbség jobb- és baloldal között: a rendszerváltás óta hiányzik a valódi politikai akarat és elkötelezettség a nők tényleges társadalmi és gazdasági egyenlőségének nyomon követésére és előmozdítására, a nők univerzális emberi jogainak meg- és elismertetésére, illetve következetes érvényesítésére.

A nemek egyenlősége haszonelvű megközelítésben

Mára számos szereplő felismerte és vallja – a makrogazdaság, a szervezetek sikeressége érdekében fontos a **nők szerepvállalása**. Hiszen a „női erőforrás” nemcsak, hogy jövedelmet termel, „jól is teljesít” otthon és a munkahelyen is, de biológiai reprodukcióban vállalt szerepe és gondoskodási tevékenysége az, ami igazán fontos a demográfiai egyensúly és a humán erőforrások (a jövő nemzedéke és a férfiak munkakapacitásainak fenntartása) szempontjából. A javarészt nők által végzett gondozást és gondoskodást, a nőknek a családok és a társadalom működőképességéhez való ingyenes hozzájárulását, fizetetlen munkáját minden politikai oldal magától értetődőnek, adottságnak tekinti.

A nők (legszélesebb értelemben vett) erőforrásként való értelmezése általános a nemi szerepeket, otthoni munkamegosztást, a nők közéleti szerepvállalását, véleményformálásban, érdemi gazdasági és politikai döntéshozatalban való alanyi jogú részvételét illetően jobb- és baloldalon egyaránt konzervatívnak tekinthető Magyarországon.

Ezt nem csupán a nemek egyenlősége családpolitikaként való azonosítása, a szülési kedv gazdasági ösztönzőkkel történő növelésével való egyetértés, de a nők tárgyiasításának (prostituáció, szexista közbeszéd stb.) elfogadása, fenntartása, az abban való közreműködés is jelzi.

A konzervatív nemi szerepek megkérdőjelezése, a nők elleni erőszak és a nők szexualizált tárgyiasítása és használata elleni fellépés, a nők döntéshozatalba történő bevonása, a nők gazdasági autonómiájának, vállalkozó kedvének ösztönzésének, a nők és lánygyermekük univerzális emberi jogai képviseletének és érvényesítésének, kiszolgáltatottságának és hátrányai csökkentésének igénye marginálisan jelenik meg a magyar politikusok gondolkodásában és szakpolitikákban – így a társadalompolitikák, sőt a szociális szakmák területén is.

Valójában a népesség több mint 50 %-t alkotó nők alárendeltsége, hátrányainak felszámolásának társadalmi célkitűzésként való megfogalmazása, a hátrányok mibenlétének tudatosítása, szisztematikus felszámolása, újratermelődésük megakadályozása kizárólag a javarészt nők által végzett gondoskodási tevékenységek, gondozási szolgáltatások, a nők láthatatlan munkájának minőségi (!) szolgáltatásokkal való kiváltásával, ezen területek és az ott dolgozók anyagiakban is mérhető megbecsülésével, munkafeltételeinek javításával lehetséges.

A jóllét, a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóság a nemi dimenzió nélkül nem értelmezhető.

Jóllét, biztonság, fenntarthatóság – a nemek szempontjából

Nemre vak látásmód

„A világ ábrázolása, csakúgy, mint a világ maga, a férfiak műve, a saját nézőpontjukból elemzik, abszolút igazságnak állítva be világképüket.” (Simone de Beauvoir)

A jóllét az emberi szükségletek megfelelő szintű kielégítettségét jelenti, a jelenben és a jövőben. A fiziológiai, anyagi, fizikai biztonságra, érzelmi, mentális, kiteljesedéshez, egészséges és fizikailag biztonságos környezethez kapcsolódó

szükségletek jelen és jövőbeni kielégíthetőségét érintő bizonytalanság csökkentése, a biztonság biztosítása érdekében szerveződtek az emberi közösségek, államok.

A nemek eltérő biológiai adottságai eltérő szükségleteket is eredményeznek, ugyanakkor a nemek közti hierarchikus viszonyrendszer folytán nemcsak ezek láthatatlanok, de

- a szükségletek kielégítésével kapcsolatos, a nemek közti társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó különbségek, eltérő lehetőségek.

Ugyan a jelen (jog)államaiban a kormányzatok a területükön élő állampolgároktól arra kapnak felhatalmazást, hogy biztosítsák **minden nő és férfi, lány és fiúgyermek jelen és jövőbeni biztonságát**, hogy is tehetnék azt, ha *nemre szegregált adatok, nem szerinti kutatások híján nem képesek a nemek az élet minden területén eltérő helyzetét és szempontjait, a nemek közti egyenlőtlenségeket áttekinteni.*

A nemi dimenzió, a nemek egyenlő jogai érvényesülésének szempontja, a nők szerepvállalása nem megkerülhető

- az egyéni szintű biztonság megteremtésének lehetőségét tekintve, a családokon, közösségeken belül, vagy akár a társadalmak fejlettsége, közérzete, mobilitása szempontjából. Emellett a nők beleszólása hatást gyakorol a társadalmi konfliktusok kezelésére és a nemzetközi kapcsolatokra is.
- tényező tehát valamennyi humánbiztonsági dimenzióban, azaz társadalmi, politikai, jogi, szociális, gazdasági, katonai és környezeti szempontból³ éppúgy, mint
- ahogy minden biztonsági területen definiálható, legyen szó élelmiszerbiztonságról, katasztrófavédelemről vagy épp kiberbiztonságról.

A 90-es évektől az ENSZ fenntarthatósági célkitűzéseit meghatározó humánbiztonsági - az univerzális emberi biztonságot szolgáló holisztikus – megközelítés sem integrálja valamennyi biztonsági fenyegetettség, globális kihívás tekintetében a nemre érzékeny látásmódot. Noha válaszokat ad a krónikus fenyegetettségekre (konfliktusok, katasztrófák, környezetromlás, járványok), és a mindennapi élet (otthonok, munkahelyek, közösségek) zavaraira és veszélyeire is, és megmutatja az egyes biztonsági területek/szakpolitikák összefüggésrendszerét, a nemek eltérő részvételére a fenyegetettségek, veszélyek és kockázatok előidézésében, vagy azok nőkre és férfiakra, a nemek egymás közti viszonyrendszerére, az egyenlőtlenségekre gyakorolt hatására még nincs érzékenysége.

Mit is várhatnánk Magyarországon e tekintetben?

A biztonság nemi meghatározottsága

Az emberi biztonság megteremtésének lehetősége társadalmi hierarchiákhoz kötött. A biztonság megteremtéséért felelős aktorok hatalmi pozíciójuk által definiálják a biztonsághoz kapcsolódó fogalmakat, a kereteket, az eszközöket és módszereket, a biztonság állapotának, a biztonsági helyzetek értékelését.

A biztonság megteremtéséhez kapcsolódó fogalmak, legyen szó a biztonság bármely szintjéről vagy területéről, a nemi szerepek leképeződései is egyben:

- az erő, a hatalom, a befolyás, a pénz, a haszon, a kockázat, a hódítás, a győzelem, a védelem, a racionalitás, az autonómia, az objektivitás, a kontroll, mind a férfiassághoz kötöttek.
- Ellentétpárjaik a gyengeség, alárendelődés, a gondoskodás, az érzelmesség, az együttérzés, a támogatás, a kompromisszum, az együttműködés, a dependencia, a tolerancia, a megengedés, az elfogadás - alacsonyabb rendűek, a nőihez, nőiességhez kapcsolóttak.

Mindez

- önmagában is garantálja, a nemi alapú sztereotípiák, nemhez kötött elvárások, nemekre szabott feladatok és tevékenységek által folyamatosan újratermeli a nemek közti hierarchiát, hiszen
- a **maszkulinitáshoz társított értékek jelentik a meghatározó mércét és iránytűt** minden jelenlegi társadalmi struktúrában, az emberek, szervezetek és országok közötti viszonyrendszerekben,
- meghatározza, kik a biztonság (a jelen és jövő szükségletei) megteremtésének felelősei, és kik a biztonság alanyai – valamennyi biztonsági/szakpolitikai területen.

³ A koncepciót Harry Buzan írta le, melynek köszönhetően a biztonságpolitika holisztikusan értelmezett szakpolitikák együttesévé válik, mely felértékeli a nemállami szereplőket, a nemzetközi szervezeteket és a helyi közösségeket, a nemzetek közti szembenállás helyett a globális együttműködésre, a prevencióra helyezi a hangsúlyt.

A nők társadalmi pozícióját, feladatait, lehetőségeit és értékét a maskulin értékek által uralt struktúrák és szabályok jelölik ki, **helyzetük, jogaik felfogása és körülírása a biológiai/reprodukciós szerephez, az anyasághoz kötött – a szakpolitikákban és társadalmi gyakorlatokban egyaránt.**

A nők fizikai biztonságának, megbecsültségének, lét- és anyagi, mentális biztonságának, szükségleteik kielégíthetőségének lényeges eleme egyfelől a patriarchális normáknak, másfelől a biológiájukhoz kötött elvárásoknak való megfelelés. Az azoktól való eltérés (a szingli lét, a válás, a gyermektelenség, az önálló véleményformálás, közéleti szerepvállalás, gazdagodás, illetve a szülőképesesség stb.) a nők esetében mind a mai napig normaszegésnek minősül a többség szemében. A patriarchális struktúrákban vezető szerephez jutó nők pozíciójuk kialakításáért és megőrzéséért, megkötik a maguk „patriarchális alku”-ját, önmagukat és nőtársaikat a férfiak, illetve férfiak által irányított struktúrák és patriarchátus értékrendjével mérik és validálják.

Veszélyeztetett, láthatatlan női csoportok

A hátrányos helyzetű csoportok társadalomszerveződése, érdekképviselése is a maskulin értékrendre épülő struktúrákban, nemre szegregáltan valósul meg, így a családi státus (egyedülállóság), a fogyatékos vagy sérült gyermek, a roma etnikumhoz tartozás, a hajléktalanság halmozott hátrányokat jelent mind az előítélek, mind a társadalmi gyakorlatok szempontjából. Ezen női csoportok segítése speciális szakértelmet és érzékenységet igényelne, ugyanakkor jogi szempontból is problémás a helyzetük, hiszen Magyarországon az ún. interszekcionális, keresztmetszeti megközelítésben kezelendő hátrányok létezése, a többszörös diszkrimináció nem elismert.

Roma nők

A roma lányok, nők lehetőségeit nagyban szűkíti a rendkívül kedvezőtlen munkaerő-piaci státusuk. Szinte kizárólag a biológiai szerephez kötötten tudnak érvényesülni, gyakori a fiatalokéként történő gyermekvállalás, és a prostitúciónak való kitétség is nagyobb, mint a többségi társadalomban.

Hajléktalan nők

A hajléktalan nőkről (erőszakról, alkohol és drogfogyasztásról, fizikai és mentális egészségi állapotukról, büntetendő cselekményben való esetleges érintettségükről és a szolgáltatásokhoz való hozzáférésről) és a hajléktalanellátó intézményrendszerrel (intézmények közötti együttműködés, mentálhigiénés szükségletek, megerősítési lehetőségek) folytatott vizsgálódás alapján annak ellenére, hogy egyre nagyobb a nők aránya (kb.35%), az ellátórendszer még mindig korlátozottan vesz tudomást róluk.

Fogyatékossgal élő nők

A fogyatékossgal élő nők biológiai (pl. gyerekvállalás) és társadalmi szerepvállalása egyaránt korlátozott, a nőket érő általános hátrányok a munka világában, a döntéshozatalban, a közösségi és közéletben, a szabadidős tevékenységekben stb. a fogyatékossgal élő nők esetében is jelen van, fokozottabb mértékben. Velük kapcsolatban felerősödik a „gyengébbik nem” üzenet és státus.

A biztonság nemi dimenziója az érintett szakpolitikák tükrében

A nemek helyzete, szerepe, biztonságának számos dimenziója, létbiztonsága, fizikai biztonsága stb., beleszólása a biztonságot befolyásoló struktúrák és folyamatok alakításába az évezredek hierarchikus viszonyrendszer miatt jelentősen eltér. A nők, mint csoport a lassan változó szemléleti beidegződések folytán ma is szinte kizárólag az érzelmi biztonság felelőseiként jelennek meg. Az, hogy maguk a nők és férfiak mit gondolnak, mit gondolhatnak a biztonságért való felelősségről egy olyan kiemelkedően maskulin, tekintélyelvű, individualista társadalomban, mint a magyar (ld. pl. Hofstede), meghatározó saját hatókörük céljai és lehetőségeik meghatározása, felelősségvállalásuk és beleszólásuk, univerzális emberi és demokratikus jogaink gyakorlása szempontjából – minden szintén.

A nők és férfiak közötti egyenlőtlenségek alapvetően rendszerszintű, tartósan fennálló, kizárólag együtt és összefüggéseiben kezelhető egyenlőtlenségek, melyek négy, egymással kölcsönhatásban álló területen mérhetően kimutathatók lennének – már ha lennének adatok és kutatások.

1. **a közéletben, illetve a döntéshozatalban való részvételben:** az értékek definiálása, a célok kijelölése és mechanizmusok kialakítása, az állami bevételek meghatározása és a kiadások feletti rendelkezés, a kontroll gyakorlása a nők érdemi beleszólása nélkül történik, ezáltal nem érvényesülnek a nők számára fontos értékek és szempontok.
2. **a formális és informális gazdaságban:** a foglalkoztatásban és a gazdasági életben való részvételük korlátozott, horizontális és vertikális szegregáció érvényesül. Nincs érdemi lehetőségük a gazdaság jogi környezetének

befolyásolására, a fenntarthatóságra, egyenlőtlenségekre ható üzleti döntésekre, korlátozott a hozzáférésüket a tőkepiacokhoz, ugyanakkor a gondozási tevékenységek elérhetősége és minősége befolyásolja részvételüket és érvényesülési lehetőségeiket-

3. **az otthoni feladatok és felelősségek, a láthatatlan és fizetetlen munka megosztása** (melyek a gazdasági egyenlőtlenségeken keresztül folyamatosan újratermelődnek befolyásolva a rekreációs és mobilitási lehetőségeket)
4. **nők elleni (verbális, mentális, fizikai, szexuális és gazdasági) erőszak**, a zaklatás, mely minden szinten, a közéletben, a munkahelyeken, a vállalkozási szférában, a párkapcsolatokban jelen van. Idetartozik a prostitúció és emberkereskedelem ugyancsak negligált, vagy akár látenszen (olykor pályázati forrásokkal is támogatott (!)) jelensége.

A hátrányok fenntartásának „eszköztára” - a nemi alapú sztereotípiák; a maskulin értékrendre és férfinormákra szabott szabály- és intézményrendszer fenntartása, vagy épp megerősítése; a nők elleni erőszak elleni érdemi fellépés hiánya, a szegregáció és diszkrimináció kezelésének negligálása tekintetében alig volt eltérés a rendszerváltás óta regnáló kormányzatok gyakorlatában.

Az érdemi változások előmozdításához a nemek közti egyenlőség megvalósítása terén minden szakpolitikát átfogó intézkedésekre van szükség annak a szemlélet, a gyakorlatok és mechanizmusok megváltoztatása érdekében.

Nők a politikai döntéshozatalban

A nők különböző szintereken (családban, munkahelyen, közösségekben, köztereken tb.) és biztonsági területeken (jogbiztonság, kiberbiztonság, egészségügy stb.) való biztonságát illető kérdésekben a nők szempontjainak érvényesülése szempontjából elengedhetetlen a nők arányos és méltányos reprezentációja. Magyarország kiemelkedően rosszul teljesít a nőknek az állam ügyeibe való bevonódása tekintetében, legyen szó politikában való részvételről, vagy a női jogokat számonkérő állampolgári aktivitásról.

A nők politikában való érvényesülésére ott nyílik tér, ahol a férfiak kevés előnyt látnak (elsődlegesen a forráshiányos kistélepüléseken).

A nők politikában való nagyobb részvétele a gondoskodással, jólléttel és fenntarthatósággal összefüggő, illetve a demokratikus értékek jobb érvényesülését, nagyobb átláthatóságot, új mechanizmusokat és több szempontból áttekintett, tehát megalapozottabb döntéseket eredményez, hozzájárul a korrupció csökkenéséhez.

Közvetlenül érintett szakpolitikák: oktatás, költségvetés-politika, igazságügy, médiapolitika,

közvetve érintett minden terület és minden politikai és közéleti szintér és szint, ahol a nők döntéshozatali szerepére külön figyelem fordítandó

A nők gazdasági, anyagi és létbiztonsága

A nők a gazdasági biztonság tekintetében is elsődlegesen a biztonság alanyaiként, erőforrásként jelennek meg. Egyfelől 3-szor annyi fizetetlen munkát végeznek, mint a férfiak, láthatatlan munkájuk, a gondoskodási, ápolási tevékenységek terhe korlátozza rendelkezésre állásukat a munkahelyeken. A munkavállalás családi szerepekkel való összeegyeztetése a közvetlen és közvetett diszkrimináció forrása. Másfelől a nemi alapú szocializáció és az otthoni szerepek elosztása újratermeli a horizontális és vertikális szegregációt, a szakmák és a vezetői szerepek nem szerinti elkülönülését. Megszüntetésük csökkentené a jövedelemkülönbségeket.

A nemek közti munkamegosztás egyenlőtlenségének következményei egyértelműen megmutatkoztak a COVID időszakában, mely a nők munkavégzési és álláskeresési lehetőségeit szűkítette, ugyanakkor rámutatott a fizetett és fizetetlen gondoskodási tevékenységek jelentőségére.

A nemek közti gazdasági egyenlőtlenségek közül kizárólag a keresetkülönbségek felületes megközelítése jelenik meg a statisztikákban. Jelentős az adathiány az életkorral és gyermekszámmal növekvő, szektoronként igen eltérő bérkülönbségeket tekintve, egyáltalán nem mérik a bonus különbségeket. A nemek jövedelmének eltérése a nemi szerepekből fakadó karrierszünetek (gyermekgondozás, idősekről való gondoskodás, diszkrimináció miatti) folytán a nyugdíj-szakadékokban is megjelenik.

Szembetűnőek a vállalkozási szféra egyenlőtlenségei (tőke [pénzügyi – hitel, befektetés, humán –], kapcsolati), szegregáció és diszkrimináció, érdekképviselő hiánya, a forrásokhoz való hozzáférés korlátozottsága). A tulajdonlathoz kötődő hagyományok, különösen a földtulajdonlás tekintetében, a tőkejövödelmek megosztása, az informális, féllegális és illegális gazdaságban való részvétel eltérései stb. jelentős nemek közötti vagyoni különbségeket eredményeznek (ingatlan, értékpapír, üzleti részesedés, szabadon felhasználható likvid pénzeszközök).

Ezen egyenlőtlenségek egy része a jelenlegi adó- és nyilvántartások alapján - megfelelő politikai szándékkal - akár mérhetővé is tehető. Az adópolitika nemre gyakorolt hatásai is feltárhatók, hiszen ismert a családi adókedvezmény nők munkaerő-piaci részvételére gyakorolt negatív hatása, ahogy a nők túladóztatása eltérő fogyasztói kosarak arányosan nagyobb ÁFA-tartalma révén stb.

A jelen gazdasági trendjei (tőkekoncentráció, IT technológiák előretörése, a haken-gazdaság bővülése, stb.) a tényleges egyenlőtlenségeket tovább mélyítik a jövőben, amely fenntartják a nemek közti hatalmi hierarchiát. A nők nagyobb arányú gazdasági részvétele nemcsak etikusabb üzleti és munkahelyi környezetet, kevesebb korrupciót eredményezne, de jelentősen növelné a gazdaság fejlettségét, az életminőséget.

Közvetlenül érintett szakpolitikák: oktatás, foglalkoztatás-politika, fejlesztéspolitika, költségvetés-politika, adópolitika, szociálpolitika, igazságügy, közlekedés-politika

Közvetve érintett terület minden szakpolitika, hiszen a női munkavállaló és vállalkozók valamennyi ágazatban és szektorban, a kultúrában és a tudományban is hátrányban vannak, csekély gazdasági érvényesítő képességgel rendelkeznek a szakmai szervezetekben

A nők és lányok fizikai és mentális biztonsága

A nők elleni erőszak a nemek közti hierarchia fenntartására irányuló szándék egyértelmű megnyilvánulása a magánéletben és társadalmi szinten is. A családon belüli, párkapcsolati erőszak mellett gyakori az utcai, közterületi erőszak, a munkahelyi erőszak, szexuális zaklatás, és újabban az online világban új, a mentális egészséget nem kevésbé veszélyeztető formái jelentek meg.

Magyarországon jelenleg min. 250.000 nő él fizikailag és/vagy szexuálisan bántalmazó kapcsolatban, ehhez képest elenyésző számú ideiglenes megelőző távoldattal és megelőző távoldattal kapcsolatos ügy van (2014-ben 1792, 2018-ban már csak 1050). A bántalmazottak a koronavírus-járvány alatt még nehezebben tudtak segítségért fordulni, gazdasági kiszolgáltatottság növekedése tovább nehezítette helyzetüket.

A nők elleni erőszak gazdasági értelemben hosszú távon is negatív hatású egyéni és társadalmi szinten is, hiszen jelentős munkaidő-kiesést okoz, csökkenti a jövedelemszerző tevékenységre való képességeket, és akadályozza a képességek kibontakozását, az érvényesülést, a közvetlen egészségügyi költségek mellett hosszú távon a mentális állapotromlást idéz elő, az áldozat mellett a gyermekek biztonságát, mentális egészséget és jövőbeni érvényesülését is veszélyezteti.

A nők erőforrásként, birtoktárgyként való kezelésének, tárgyiasításának szélsőséges formái, a prostitúció és emberkereskedelem a legjövődélmezőbb üzletág - az iparág szervezői számára. Az EU emberkereskedelmi irányelvének értelmében, nemcsak a fizikai erőszakkal prostitúcióra kényszerített, elrabolt nő áldozat, hanem az is, akit a körülményei, a szegénység kényszerítettek erre, bár ő azt hiszi "önkéntes". A nemek közti egyenlőség iránti elköteleződést az északi modell bevezetése, azaz a használók büntetése jelentené.

Közvetlenül érintett szakpolitikák: Belügy, igazságügy, egészségügy, szociálpolitika, oktatás, médiapolitika

Közvetetten érintett szakpolitikák: valamennyi szakpolitika, a nők elleni erőszak, a nők zaklatása valamennyi szinten jelen van.

A nők oktatáshoz való hozzáférése, a nemek egyenlőségére való szocializáció, a nők jelen és jövőbeni biztonságának feltétele

A nemek közti hierarchia újratermelődését az oktatás és szocializáció biztosítja. A nemek közti különbségekről alkotott sztereotípiák, a nemi alapú előítéletek és nemhez kötődő elvárások interiorizálását segítő, korábban rejtetten, ma már nyíltan súlyos tanterv aláássa a lánygyermek egyenlő gazdasági és társadalmi szerepvállalását.

A szexuális nevelés korábbi hiányosságainak felszámolása helyett nemrégiben teljeskörűen kiiktatták a felkészítést a nemek egyenlőségén alapuló szexualitásról, a nők alávettségét fenntartó prostitúcióról és a virtuális világban burjánzó erőszakról és pornóról.

Emellett az állam kivonulása a felsőoktatásból a lányok továbbtanulási és érvényesülési lehetőségeit rontja, amint azt lányok felsőoktatásban való részvételi arányszámának csökkenése is jelzi.

A szocializáció lényeges eleme a média, a kormányközeli média üzenetei e téren is magukért beszélnek. A nőkről való közbeszédre gyakorolt hatás tekintetében az ellenzék sem jeleskedett ezidáig.

Közvetlenül érintett szakpolitikák: oktatás, szociálpolitika, médiapolitika, költségvetés-politika

A nők és lányok egészsége

Az, hogy a maskulin társadalmakra a nőkre erőforrásként tekintenek, és hogy a szervezetek és intézményrendszerek működésének alapja a maskulin értékrend, valamint, hogy a hátrányok fenntartásának eszköze az erőszak, tökéletesen megmutatkozik nemcsak a tekintélyelvű struktúrára, a munkaszervezést tekintve férfinormákra épülő, ugyanakkor alacsony státusú női dolgozók tömegeivel működtetett egészségügyben, de a nők egészségéhez való viszonyulásban is.

A nők biológiájából adódóan alapvető jelentőségű a szülészet és nőgyógyászati ellátás, melyben azonban csak a legutóbbi időkben, és korántsem mindenütt jelenik meg a „nőbarát” szemlélet. Az egészségügyi intézmények gyakran ma is tárgyként való kezelik a szülő nőket, illetve a nők elleni erőszak áldozatainak kezelése az egészségügyi intézményekben sem megfelelő. Ugyanakkor a nők reprodukciós képessége feletti önrendelkezésük folyamatosan megkérdőjeleződik: míg az ép, többségi társadalomhoz tartozó nők gyermekvállalását ösztönzik, más női csoportok gyermekvállalásához kapcsolódóan folyamatosan jelen vannak a korlátozó törekvések.

A nők egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférése is kiegyenlítetlen, az intézményrendszer átszervezésénél a nők szempontjait, pl. mobilitási korlátaikat rendszerint nem veszik figyelembe.

Ahogy a gyógyszerkutatásokban sem érvényesül a nem szerinti látásmód, a nemek eltérő veszélyeztetettségéről az egyes betegségek kapcsán sem állnak rendelkezésre sem adatok, sem publikus információk.

Közvetlenül érintett szakpolitikák: egészségügy, oktatás, költségvetés-politika, közlekedés-politika, szociálpolitika, családpolitika, adópolitika, igazságügy stb.

Mindezekből következően a nemek közti egyenlőség előmozdítása nem egy szakpolitikai ág feladata, hanem holisztikus megközelítést igényel, a valóságban alkalmazott horizontális elvként kell, hogy érvényesüljön.

A hagyományos nemi szerepek évtizedek óta tartó konzerválása

A nemek közti egyenlőség előmozdítása a poszt-szocialista Magyarországon nem került a baloldali politika fókuszába, annak ellenére, hogy a szocializmus emancipatorikus vívmányai a rendszerváltás után veszélybe kerültek.

A 90-es évek elején a II. világháború előtti Magyarország iránti nosztalgiával együtt újraeledt a hagyományos családmodell, mint vágyott minta – a jobb és baloldalon egyaránt. *A konzervativizmus mellett a neoliberális gazdasági látásmód is következetesen a nőknek dedikálja a fizetetlen gondoskodási és gondozási tevékenységeket.* Ennek egyik legékeesebb megnyilvánulása a gyermekgondozási díj megszüntetése volt Bokros-csomag részeként. *A válságkezelések során - hatásvizsgálatok nélkül - alkalmazott fiskális megszorításoknak a gondoskodás - nők által működtetett - szektorai mindig áldozatul esnek.*

A privatizáció következményeként a teljes foglalkoztatás évtizedei után megjelent a nőkkal szembeni munkaerő-piaci diszkrimináció, a nők fele tartósan inaktívvá vált, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokhoz tartozó nők helyzete jelentősen romlott.

A nők esélyegyenlősége szinte kizárólag az egypártrendszerből átöröklődött Nőszövetség és pl. a szakszervezetek nőtagozatai által maradt a közélet napirendjén, a téma marginális szerepet töltött be a közbeszédben, ugyanakkor - nagyrészt amerikai segítséggel – megjelentek az első feminista nőszervezetek.

2002-től az EU csatlakozáshoz közeledve születtek meg az első, a nők esélyegyenlőségének megteremtését célzó civil szervezeteknek szóló pályázati kiírások, majd 2004-től, az uniós prioritásoknak megfelelően, a nemek közti egyenlőséget megvalósító, a nők hátrányainak felszámolását segítő programok – igen korlátozott számban, mégis jelentős hatást kiváltva a fővárosban és vidéken egyaránt. A rövidéletű Esélyegyenlőségi Minisztérium 2006-ra egy az SZMM-en belül létrejött esélyegyenlőségi főosztályra zsugorodott, mely 2006-2010 között évi 70 millió Ft-tal (!) gazdálkodó osztállyá sorvadt, mely az EU aktuális cselekvési terve mentén élenjáró civil szervezetek szakértőként történő bevonásával valósítottak meg nemek egyenlőségét segítő programokat, egyebek mellett a nemi alapú sztereotípiák felszámolása, a férfiak magánéleti szerepvállalásának ösztönzése, a családbarát foglalkoztatás előmozdítása, a nők vállalkozásainak és közéleti szerepeinek támogatása érdekében.

2004-ben létrejött az **Egyenlő Bánásmód Hatóság**, mely a civil szervezetekkel együttműködve járt el a diszkrimináció társadalmi tudatosítása és csökkentése érdekében. Az Egyenlő Bánásmód tv. alapján létrehozott intézmény elé kerültek esetek közt a romákkal szembeni diszkrimináció után a második leggyakoribb visszaélések a nőkkal kapcsolatos egyenlő bánásmód megsértése, a nők közvetlen vagy közvetett hátrányos megkülönböztetésében történtek. Az EBH-t a FIDESZ-kormányzat szisztematikusan eltorzította, majd 2020 végén megszüntette.

A 2010-ben a Bajnai-kormány egyik utolsó intézkedése volt, az uniós programok által némileg megerősödött nőszervezetek és nőjogi szakértők lobbimunkájának köszönhetően, a **Nemek közti egyenlőség megteremtését célzó kormányzati stratégia** (1004/2010. (I. 21.) Korm. határozat), mely a FIDESZ-érában a feledés homályába merült.

2010 nyarán az új kormányzat első intézkedése volt a nemi alapú sztereotípiákra nevelés megszüntetését célzó óvodai nevelési program visszavonása volt- Ezzel párhuzamosan megkezdődött a nemek egyenlősége érdekében történt előrelépések demográfiai prioritások mentén történő áttervezése.

Magyarország 2011-es EU elnöksége a gender mainstreaming EU-dokumentumokban megfogalmazott célkitűzését, azaz a nemek egyenlősége horizontális elvként, stratégiai és rendszerszinten, valamennyi szakpolitikában, intézményi mechanizmusban és intézkedésben való következetes érvényesítésének célját a family mainstreaming-gel helyettesítette be, megkezdve ezzel a nemzetközi szinten neokonzervatív politikai erőkkel és civil hálózatokkal való együttműködést a hagyományos nemi szerepek és hierarchia megerősítése érdekében.

A kormányzat következetesen cserélte fel az első ciklus legelejétől kezdődően a nők esélyegyenlőségére vonatkozó politikát a családpolitikával, illetve gyakorlatilag elsüllyesztette azt. A politikai üzenetek és a családpolitika fókuszába a hagyományos családi értékek védelme került, emellett újabb és újabb gyermekvállalást ösztönző intézkedéseket vezetett be a termékenységi mutatók javítása érdekében.

A kormányzat által „kívánt gyermekek”(*)⁴ megszületését a szociális bérlakások számának növelése vagy gondozási szolgáltatások bővítése helyett - a jövedelmeknek a gyermektelenektől a magasabb keresetű gyermekek felé átcsoportosító családi adórendszerrel, családi otthonteremtési és gépjármű-vásárlási támogatásokkal, a gyermekgondozási ellátás igénybevételi ideje alatti munkavégzést megkönnyítő intézkedésekkel, újabban a négygyermekes nők SZJA-mentességének bevezetésével biztosították.

Ahhoz, hogy a nők a családi szerepeknek megfelelhessenek, törvényileg biztosította a részidős munkavégzés lehetőségét a kisgyermekes nőknek, felmondási védelmüket azonban megszüntette, mint ahogy pozíciójukba történő visszahelyezésükre vonatkozó kötelezettséget is. A családbarát foglalkoztatás lózungjának promotálása közben az esélyegyenlőség fogalmát 2012-ben kiiktatta a Munka Törvénykönyvből, a rugalmas foglalkoztatásra vonatkozó részletes szabályozás bevezetésével, pl. a munkaidőkeret növelésével, a túlmunka lehetőségeinek biztosításával is valójában a munkáltatók érdekeit tartotta szem előtt.

Ezzel párhuzamosan a jogi környezetet is a hagyományos család szellemében alakították át - a 2011-es alkotmánymódosításban definiálta a család fogalmát, mely heteroszexuális házasságon alapul és gyermekekkel együtt értendő.

Támogatási politikájában a kezdetektől szisztematikusan elutasította a női jogok előmozdításán dolgozó hazai civileket, ugyanakkor megerősítette, promotálta a hagyományos női szerepeket hangsúlyozó családszervezeteket, politikai vazallusi szerepet felvállaló nőszervezeteket.

Az EU nemek egyenlőségének megteremtésére dedikált forrásainak elosztásában elvárásként is megjelent a kormányzat értékrendje (a hagyományos családi értékek és demográfiai célok közvetítése), az EU hallgatólagos szerepvállalásával, a női jogokat képviselő szervezetek tiltakozása ellenére.

A nemek egyenlőségét támogató szervezetek forrást nyújtó Norvég Civil Alap elleni támadások során sem merült fel az ellenzék részéről sem a női jogok és a nőszervezetek melletti kiállás.

A nemek egyenlőségének társadalmpolitikai célkitűzésként való megjelenítése egyre nehezebbé vált a forráshiánnyal küzdő női esélyegyenlőséggel foglalkozó szervezetek, szakemberek számára. A CEU elleni támadások után 2018-ban megvonták a Társadalmi Nemek tudománya (Gender Studies) képzés akkreditációját, amellyel a női jogok érvényesítéséhez kapcsolódó oktatás bátyát rombolta le.

A nemzeti alaptantervben a nemek egyenlőségére vonatkozó részleteket kihagyta, ugyanakkor a családi értékekre nevelést beemelte.

2017-től kezdődően negatív kommunikációt folytatott az Isztambuli Egyezmény ratifikálásáról, majd 2020-an visszautasította azt, éppen a COVID járvány alatti rendeleti kormányzás időszakának kezdetén, amikor a zárt ajtók mögött előrelátható módon jelentősen megugrott párkapcsolati erőszak.

⁴ A Népesedési Kerekasztal megfogalmazása, melynek a Három Királyfi, Három királylány mozgalom által átvett burkoltan rasszista kiáltványát valamennyi párt, az ellenzéki pártok is aláírták.

A kormányzati médiapolitika hatására a társadalmi szemlélet alaposan megváltozott, különösen vidéken vált merevvé a nemi szerepek felfogása, az erről való közbeszéd, a nőkre nehezedő nyomás a családi kötelezettségek, feladatok egyenlőtlen megosztása következtében.

A kormányzat által 2018-tól indított, EU forrásból finanszírozott Védőháló a családokért, és Család és Karrier-pontok több milliárd forintos pályázati kiírása már a kormányzati ideológia talaján valósultak meg.

Az Európai Unió nyomására, egy évtizeddel a Bajnai-féle nemek egyenlőségre vonatkozó kormánystratégia után tavaly megszületett „A nők szerepének megerősítése a családban és a társadalomban” akcióterv, és 2030-ig szóló intézkedési terve, mely progresszív elemeket is magában foglal (a nők vezetővé válásának, vállalkozásaiknak támogatása).

A hátrányos helyzetű női csoportok a szociálpolitikát felváltó, annak kirekesztést enyhítő szerepét kiiktató családpolitika látókörén kívül esnek. Családanyai szerepükben a szociálpolitikai intézményrendszer/a családpolitika – egyre csökkenő reálértékű anyagi juttatásokkal és stagnáló/romló színvonalú és elérhetőségű szolgáltatásokkal – látszólag támogatja a nőket. Bár érintetti nyomásra a nőtt a sérült gyermekek gondozásáért járó díj, ellátásuk veszélybe került, a roma gyermekek nevelését a családi pótlék megvonásával rendszabályozzák, a bölcsődék várólistáit új intézmények építése helyett térítési díjak bevezetésével szüntették meg, beválatlanok maradtak a lakáspolitikai ígérek. Időközben két női miniszter is került a kormányzatba, akik annak törekvéseit a nők számára szerepmódként képviselik. A nők elleni erőszak megelőzése és kezelése melletti elköteleződést biztosító Isztambuli Egyezmény érvénybe léptetésének elutasítása éppen egyikük, az igazsági miniszter ténykedésének eredménye.

A nemzetközi jogi kötelezettségek

Az EU a nemek egyenlősége előmozdítása terén jelentős áttörést hozó direktívákat fogalmazott meg, és számos területen ajánlásokat tett, melyek kötelező jogi hatállyal nem bírnak. Az előbbiek esetében a hazai implementálás kérdéses, az utóbbiak felett a magyar kormányok konzekvensen elsiklanak.

Magyarország 1982-ben törvényerejű rendelettel lett részese az ENSZ a Nők elleni diszkrimináció minden formájának megszüntetéséről szóló CEDAW egyezménynek, melynek betartásáról a kormányzat ez időtájt kell, hogy benyújtás országjelentését. Ezzel párhuzamosan nőjogi szervezetek alternatív jelentés készítenek. A két dokumentum és bemutatása alapján a Bizottság ajánlásokat fogalmaz meg Magyarország számára. A kormányzat épp a legutóbbi ajánlások miatt kezdte meg a nőszervezetek elleni támadásait, az ellenzék hallgatása mellett.

A szociális szféra nemi sajátosságai

A hazai szociálpolitika finanszírozására, a tartós szegénység felszámolására, a társadalmi befogadást elősegítő tevékenységekre és szolgáltatásokra egyre kevesebb figyelmet és pénzt áldoztak a költségvetési kényszerek mentén lavírozó politikai döntéshozók. A kiadások csökkentésének hatásait egyik korábbi kormányzat sem vizsgálta, a restriktív nemeket érintő sajátos következményeinek, és a nemek egymás közötti viszonyának alakulásának elemzése, vagy akár megemlézése a szociális szakma részéről fel sem merült.

A szociális szakma a nemek közti egyenlőség szempontjából

Magyarországon a szociális szakma nem készült fel a nemek közti rendszerszintű egyenlőtlenségek kezelésére:

- a feminin értékrendet képviselő, döntően női foglalkoztatottakkal működő területként alávett, kiszolgáltatott más szakpolitikákkal szemben, gyenge érdekérvényesítő képességgel rendelkezik.
- A szakma elméletéből és gyakorlatából szinte teljességgel hiányzik a nem szerinti megközelítés, így nem állnak rendelkezésre adatok, ismeretek a hátrányos helyzetű csoportokon belül is fennálló egyenlőtlenségek nemek szerinti sajátosságairól. A nők segítése során itt is érvényesül a társadalom uralkodó értékrendje, mely szerint a nők elsődleges feladata a család béke fenntartása, a családról való gondoskodás. Ennél fogva – megfelelő képzés híján – a szociális szférában dolgozók nagy része nemcsak, hogy nem rendelkezik nőjogi ismeretekkel, hanem tehetetlen, gyakran előítéletes a nők elleni erőszak áldozataival szemben.
- a szakma nem kész a nyílt munkaerőpiac elvárásainak megfelelő társadalmi befogadó programok kialakítására, a társszakmákkal való együttműködésre.

Magyarországon a nők által végzett munka alacsonyabb társadalmi megbecsültsége a szociális szektor bérszínvonalában, és a szektor kiszolgáltatottságában is megnyilvánul: a feminin szakpolitikai területnek és ágazatnak tekintett a szociálpolitika a jövedelemtermelő vagy egyéb férfias szektorokhoz képest másodlagos a férfiak által dominált kormányzatok számára. **A hazai szociálpolitikai intézményrendszer szimbolikusan maga a hagyományos**

szerepben lévő, kiszolgáltatott, gyenge önérvényesítő képességgel rendelkező, bántalmazott nő.

Javaslatunk

egy nemek egyenlősége kormányzati stratégia és intézkedési terv az EU stratégiájához, direktíváihoz, ajánlásaihoz igazodva.

Az Európa Tanácsnak a nemek társadalmi egyenlőségét elősegítő négyéves stratégiájához igazodva, az alábbi célkitűzések mentén javasoljuk előkészíteni és megvalósítani Magyarország 2022-től kezdődő „Nemek közötti egyenlőséget biztosító” politikai prioritásként kezelt átfogó, minden szakpolitikára kiterjedő, és a döntéshozatal minden fázisában és szintjén, valamennyi reformban megjelenő stratégiáját.

1. Fellépés a nemi sztereotípiák és a szexizmus ellen
2. A nők elleni erőszak megelőzése és leküzdése;
3. Az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása a nők számára;
4. nők és férfiak kiegyensúlyozott arányú részvétele a politikai, közéleti és gazdasági döntéshozatalban.

A tervezés és megvalósítás előfeltételei

1. Az elköteleződés kinyilvánítása
2. A nemre szegregált adatgyűjtés
3. A nemi szempontok horizontális érvényesítése valamennyi szakpolitikában
4. A szakterületek nemi szempontjainak áttekintése, a nemek egyenlőségét, mint célt, illetve az intézkedések nemekre gyakorolt hatását mérő vizsgálatok
5. A témához kapcsolódó gender-szakértelem biztosítása és elismertetése
6. A nemre érzékeny költségvetés-készítés
7. A nemzetközi kötelezettségvállalások és ajánlások betartása melletti elköteleződés
8. A nők politikai döntéshozatalban való szerepvállalásának szisztematikus megerősítése